

וְהָעֵץ שֶׁל עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע
צָרִיף לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּרוּד בֵּין טוֹב
לְרַע. זֶהוּ שְׁפָתוֹב (בראשית ד) וַיִּבְדֵּל
אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ.
וְצָרִיף לַעֲשׂוֹת בּוֹ קִצּוֹץ שְׂיִהְיֶה
הָאָדָם בְּלִי יֵצֵר הָרַע, כְּמוֹ שְׁקוֹצֵץ
אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ וְהוֹרְגוֹ בְּגִרְסָתוֹ. זֶהוּ
שְׁפָתוֹב (תהלים קט כב) וְלִבִּי חָלָל
בְּקִרְבִּי. וּכְנֻד מ"ט מִן מִטְטְרוֹ"ן אֲנוּן תִּשְׁעָה
הֵם אַרְבַּעִים וְתִשַׁע פָּנִים טְהוֹר.
וּמִצְדוֹ שֶׁל סמא"ל אַרְבַּעִים
וְתִשַׁע פָּנִים טָמֵא.

וְכִי שְׂזוּכָה לַחֲבֵר הִי לְאַרְבַּעִים
וְתִשַׁע פָּנִים שֶׁל טְהוֹר, שֶׁהוּא
חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה, נַעֲשֶׂה מִטָּה
לְהַפְּתוֹת בּוֹ אֶת יֵצֵרוֹ עִם הָאוֹת י'
שְׂהִיָּא עֶשֶׂר מְכוּת, וְהִינּוּ ה"י מִן
אֱלֹהִים. וּמִשׁוּם כֶּף נִקְרָא מִטָּה
הָאֱלֹהִים. וּבְעַל הַמִּטָּה הַזֶּה הוּא
ו', שְׁנַאֲמַר בּוֹ (שמות לד) הִנֵּה אֲנֹכִי
כֹרֶת בְּרִית נֶגֶד כָּל עַמְּךָ, שְׁכָרַת
עִמּוֹ בְּרִית עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת
שֶׁל רַחֲמִים שְׁלֵא יַחְזוֹר רִיקָם
בְּתַפְּלוֹתוֹ. שְׁאַלֵם בְּלִי ה"י כָּא
רִיקָם.

וְזֶהוּ שְׂאֲמַר יַעֲקֹב, לוֹלִי אֱלֹהֵי אָבִי
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפְתוּד יַצְחָק הִיָּה
לִי כִי עֲתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי (בראשית
לא). וְלָמָּה? מִשׁוּם שְׁנַאֲמַר בְּלִבְּךָ
וּתְחַלֶּף אֶת מִשְׁכַּבְתִּי עֲשֶׂרֶת מִנִּים
(שם). וּבָאוֹת י' נַעֲשֶׂה לוֹ נֶס,
שְׁאַלְהִים הוֹצִיא מִמֶּנּוּ ה"י, נִשְׂאָר
אֲל"ם רִיק בְּלִי תוֹרָה שְׁבַעֲל פֶּה.
אֲבָל מִי שְׂמַתְפַּלֵּל תְּפִלָּה לְעֵץ
הַחַיִּים, לֹא יַחְזוֹר רִיקָם בְּתַפְּלוֹתוֹ
לְעוֹלָם.

וּמִשׁוּם זֶה יֵשׁ אֱלֹהִים מֵהֶצֶד שֶׁל
עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע, וְיֵשׁ אֱלֹהִים
חַיִּים וּמְלַף עוֹלָם מֵהֶצֶד שֶׁל עֵץ
הַחַיִּים, וְאִין זֹכִים לוֹ אֲלָא בְּעֵלִי
קִבְּלָה, שְׂיִוָּדְעִים אֶת סוּדוֹת
הַתוֹרָה.

אֲמַר לוֹ הַמְּנַרְהַה הַקְּדוּשָׁה לְאוֹתוֹ
הַזְּקוֹן, בְּמָה נוֹדַע מִי שֶׁהוּא בְּעֵץ

וְאִי־לָנָא דְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע צָרִיף לְמַעַבְד בִּיה
פְּרוּד בֵּין טוֹב לְרַע. הָדָא הוּא דְכְּתִיב
(בראשית א, ד) וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ.
וְצָרִיף לְמַעַבְד קִצּוֹץ בִּיה לְמַהוּי בַר נֶשׁ בְּלֵא
יֵצֵר הָרַע, פְּגוּנָא דְקִצִּיץ לִיה מִנְה וְהַרְגָּה
בְּגִרְסָתָהּ, הָדָא הוּא דְכְּתִיב (תהלים קט כב) וְלִבִּי חָלָל
בְּקִרְבִּי. וְלִקְבַל מ"ט מִן מִטְטְרוֹ"ן אֲנוּן תִּשְׁעָה
וְאַרְבַּעִין פָּנִים טְהוֹר. וּמִסְטְרָא דְסמא"ל
תִּשְׁעָה וְאַרְבַּעִין פָּנִים טָמֵא.

וּמֵאֵן דְּזָכִי לַחֲבֵרָא ה' לַתִּשְׁעָה וְאַרְבַּעִין פָּנִים
דְּטְהוֹר דְּאִיהוּ חֲמִשָּׁא חֲמִשֵּׁי תוֹרָה,
אֲתַעְבִּיד מִטָּה לְמַחְאָה בִּיה לְיֵצֵרָה בְּאֵת י'
דְּאִיהִי עֶשֶׂר מַחְאָן וְהִינּוּ, ה"י מִן אֱלֹהִים.
וּבְגִין דָּא אֲתַקְרִי מִטָּה הָאֱלֹהִים. וּבְעַל הָאִי
מִטָּה אִיהוּ ו' דְּאֲתַמַּר בִּיה (שמות לד 1) הִנֵּה אֲנֹכִי
כֹרֶת בְּרִית נֶגֶד כָּל עַמְּךָ וּגו', דְּכָרַת עִמָּה בְּרִית
עַל תְּלִיסַר מְכִילָן דְּרַחֲמֵי דְלֹא יַחְזוֹר רִיקָם
בְּצַלוֹתָהּ. דְּאֵלֵם בְּלֵא ה"י אֶתִּי רִיקָם.

וְדָא הוּא דְּאֲמַר יַעֲקֹב (בראשית לא מב) לוֹלִי אֱלֹהֵי
אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפְתוּד יַצְחָק הִיָּה לִי
כִי עֲתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי (בראשית לא). וְאֲמֵאִי בְּגִין
דְּאֲתַמַּר בְּלִבְּךָ (שם פסוק מא) וּתְחַלֶּף אֶת מִשְׁכַּבְתִּי
עֲשֶׂרֶת מִנִּים (שם), וּבְאֵת י' אֲתַעְבִּיד לִיה נֶס.
דְּאֱלֹהִים אֲפִיק מִנְה ה"י, נִשְׂאָר אֲל"ם רִיק
בְּלֵא אוֹרִיתָא דְּבַעַל פֶּה. אֲבָל מֵאֵן דְּצִלִי צְלוֹתָא
לְאִילָנָא דְּחַיִּי, לֹא יַחְזוֹר רִיקָם בְּצַלוֹתָהּ לְעוֹלָם.
וּבְגִין דָּא אִית אֱלֹהִים מִסְטְרָא דְעֵץ הַדַּעַת טוֹב
וְרַע, וְאִית (ירמיה י 1) אֱלֹהִים חַיִּים וּמְלַף
עוֹלָם מִסְטְרָא דְּאִילָנָא דְּחַיִּי וְלֹא זָכִין לִיה אֲלָא
מְאִרִי קִבְּלָה דִּידְעִין רְזִין דְּאוֹרִיתָא.

אֲמַר לִיה בּוֹצִינָא קְדִישָׁא לְהֵהוּא סְבָא בְּמֵאִי
אֲשַׁתְּמוּדַע מֵאֵן דְּאִיהוּ בְּאִילָנָא דְּחַיִּי
דְּאִיהוּ עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִימ"ה בְּעֶשֶׂר אֲתוֹן

דַּשְׁמָא מְפָרֵשׁ דְּאִיהוּ אָדָם דְּאֶצִּילוּת דְּהֵכִי סְלִיק יו"ד ה"א וא"ו ה"א לַחֲשַׁבְּנָן אָדָם. לְמָאן דְּאִיהוּ מִסְטָרָא דְּאָדָם דְּעַץ הַדְּעֵת טוֹב וְרַע דְּאִית בֵּיהּ אָדָם טוֹב וְאָדָם בְּלִיעֵל.

אָמַר לִיהּ בּוֹצִינָא קְדִישָׁא בֵּין אָדָם טוֹב דְּעַץ הַדְּעֵת, לְאָדָם דְּאִילָנָא דְּחַיִּי, אִית חֲלוּף בְּהוּן. פְּגוּן (שמות כו לג) וְהַבְּדִילָה הַפְּרִכְתָּ לְכֶם וְגו'. דְּדָא בְּבִרְיָאָה וְדָא בְּאֶצִּילוּת. אֲשַׁתְּמוּדַע מָאן דְּאִיהוּ נִשְׁמַתָּה מְאִילָנָא דְּחַיִּי, וְדָאי כַּד מְנַח תְּפִלִּין עַל רִישָׁהּ מִתְּפוּן לְאֶעְלָא כָּל אֱלֹהִים אַחֲרִים תְּחוּת שְׁלֹטְנוּתָא דְּשְׁכִינְתָּא עֲלָאָה דְּאִיהִי תְּפִלִּין דְּרִישָׁא דְּבַר נֶשׁ, וְלֹאֲעֲלָא כָּל אַמִּין תְּחוּת יַד ה' דְּאִיהִי שְׁכִינְתָּא תְּתָאָה. בְּגִין דְּבִגְלוּתָא אֲתַמַּר (משלי ל כא) תַּחַת שְׁלֹשׁ רַגְזָה אַרְץ וְגו', תַּחַת עֶבֶד פִּי יְמַלּוּךְ וְנֹכַל פִּי יִשְׁבַּע לָחֶם וְגו', וְשִׁפְחָה פִּי תִירֵשׁ גְּבֻרָתָהּ וּבְגִין דָּא תְּפִלִּין דְּרִישָׁא וְיִדָּא לְאֶעְלָא שִׁפְחָה תְּחוּת גְּבֻרָתָהּ עֲלָא וְתַתָּא. וּבַהֲזַפְרוּת דְּלִגְאוּ דְּכִלְיָן בְּהוּן דְּאִיהוּ שְׁקוּל לְאוּרִיתָא, צְרִיךְ לְאֶעְלָא עֶבֶד תַּחַת רַבּוּ עֲלָא וְתַתָּא. וְדָא אֶקְרִי בְּרָא דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׁכִינְתָּהּ. הֵדָּא הוּא דְּכֹתִיב (שמות ד כב) כֹּה אָמַר ה' בְּנֵי כְּכַרִּי יִשְׂרָאֵל. וְאֵלִין דְּעֶבְדִּין דָּא אֲתַמַּר בְּהוּן (דברים יד א) בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם. וּבְגִין דָּא אָמַר (פרקי אבות) אַל תִּהְיוּ כְּעֶבְדִּים הַמְּשַׁמְשִׁים אֶת הַרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרִס.

וּמָאן דְּעֶבִיד פְּקוּדָא דָּא עַל מְנַת לְקַשֵּׁר אֱלֹהִים אַחֲרִים דְּעֶבּוּדָה זָרָה לְמַהוּי לְשַׁעֲבּוּדָה, וְאַמִּין דְּלִתְתָּא לְשוּיֵי תְּחוּת יְדֵהּ, לֹא יִהְבִּין לִיהּ נִשְׁמָה אֶלָּא מִסְטָרָא דְּהָאֵי עֶבֶד. וּבְגִין דָּא אַם כְּבָנִים אַם כְּעֶבְדִּים. וּבְגִין דָּא (תהלים א ב) כִּי אַם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ. וְאוּקְמוּהָ רַבְּנָן דְּלִית אַם כְּעֶבְדִּים. וּמִשּׁוּם זֶה (תהלים א) כִּי אַם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ. וּפְרָשׁוּהָ חֲכָמִים, שְׁלֵא יִתְעַסֵּק אָדָם

הַחַיִּים, שֶׁהוּא עֵשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִמ"ה בְּעֵשֶׂר אוֹתוּיֹת שֶׁל הַשֵּׁם הַמְּפָרֵשׁ, שֶׁהוּא אָדָם שֶׁל אֶצִּילוּת, שֶׁכֵּף עוֹלָה יו"ד ה"א וא"ו ה"א לְחֻשְׁבוֹן אָדָם, לְמִי שֶׁהוּא מֵהַצַּד שֶׁל אָדָם שֶׁל עֵץ הַדְּעֵת טוֹב וְרַע, שֵׁישׁ כּוּ אָדָם טוֹב וְאָדָם בְּלִיעֵל? אָמַר לוֹ הַמְּנַרְהָ הַקְּדוּשָׁה, בֵּין אָדָם טוֹב שֶׁל עֵץ הַדְּעֵת לְאָדָם שֶׁל עֵץ הַחַיִּים, יֵשׁ בָּהֶם חֲלוּף, כְּמוֹ וְהַבְּדִילָה הַפְּרִכְתָּ לְכֶם וְגו'. שְׁנֵה בְּבִרְיָאָה וְזֵה בְּאֶצִּילוּת. נוֹדַע מִי שֶׁהוּא מַעֵץ הַחַיִּים נִשְׁמַתוּ, וְדָאי כְּשִׁמְנִיחַ תְּפִלִּין עַל רֹאשׁוֹ, מִתְּפוּן לְהַכְנִיס כָּל אֱלֹהִים אַחֲרִים תַּחַת שְׁלֹטוֹן הַשְּׁכִינָה הָעֲלִיוֹנָה שֶׁהִיא הַתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ שֶׁל הָאָדָם, וְלֹהַכְנִיס אֶת כָּל הָאֲמוֹת תַּחַת יַד ה' שֶׁהִיא הַשְּׁכִינָה הַתַּחְתּוֹנָה.

מִשּׁוּם שֶׁבְּגֻלוֹת נֶאֱמַר (משלי ל) תַּחַת שְׁלוֹשׁ רַגְזָה אַרְץ, תַּחַת עֶבֶד פִּי יְמַלּוּךְ וְנֹכַל פִּי יִשְׁבַּע לָחֶם, וְשִׁפְחָה פִּי תִירֵשׁ גְּבֻרָתָהּ. וּמִשּׁוּם זֶה תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ וְיַד, לְהַכְנִיס שִׁפְחָה תַּחַת גְּבֻרָתָהּ לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה. וּבַהֲזַפְרוּת שֶׁבְּפָנִים שֶׁפְּלוּלִים בָּהֶם שֶׁהוּא שְׁקוּל לַתּוֹרָה, צְרִיךְ לְהַכְנִיס עֶבֶד תַּחַת רַבּוּ לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה, וְזֵה נִקְרָא הַבֵּן שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשְׁכִינְתּוֹ. זֶהוּ שֶׁכְּתוּב כֹּה אָמַר ה' בְּנֵי כְּכַרִּי יִשְׂרָאֵל. וְאֵלָּה שְׁעוֹשִׂים אֶת זֶה, נֶאֱמַר בָּהֶם בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם. וּמִשּׁוּם זֶה אָמַר אַל תִּהְיוּ כְּעֶבְדִּים הַמְּשַׁמְשִׁים אֶת הַרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרִס.

וְכִי שְׁעוֹשֶׂה אֶת הַמְצָוָה הַזֶּה עַל מְנַת לְקַשֵּׁר אֱלֹהִים אַחֲרִים שֶׁל עֶבּוּדָה זָרָה שֶׁתִּהְיֶה לְשַׁעֲבּוּדוֹ, וְהָאֲמוֹת שֶׁלְמַטָּה לְשִׁים תַּחַת יָדוֹ, אֵין נוֹתְנִים לוֹ נִשְׁמָה אֶלָּא מִצַּד הָעֶבֶד הַזֶּה. וּמִשּׁוּם זֶה אַם כְּבָנִים שְׁלֵא יִתְעַסֵּק אָדָם

בתורה אלא במה שלבו חפץ. יש שלבו חפץ בסתרי תורה, במעשה בראשית ובמעשה מרפכה, ויש שאין רוצה אלא בפשטי התורה. שפשטים הם מהצד של עבד, וסודות מהצד של המלך. אדון ועבד. ומשום זה לזה נקרא שתול, ולזה נטוע. שתול, שאין לו קשר. ונטוע, שאין לו עקירה.

והנחה של שבת ברשות יחידו של עולם, היא השכינה שבת המלכה, לא צריך לעשות בה עקירה מאותו חפץ, שנאמר בו כי אם בתורת ה' חפצו, ופרשיה רבותינו. אלא להיות בו קבוע. אבל מצד של העץ טוב ורע, צריך לעשות בו עקירה שיהיה מטלטל וגולה ממקום למקום, כמו שבארנו רבותינו של המשנה, אף חבב עמים וגו' (דברים ab) - אלו אותם שמכתתים רגליהם ממדינה למדינה.

ודורשים אותו שפך אומר, בזמן שאפה חובב עמים בגלות בחטאי הדור, כל קדשיו יהיו בידך. ואחר כך אמר והם תפנו לרגלך, אלו אותם שמכתתים רגליהם ממדינה למדינה וממקום למקום לשא ולתן במשא ומתן של תורה, שהולכים מטלטלים ממקום למקום, נחשב להם כגלגול.

ששבעה מיני עניות נחשב לו לאדם כשבעה מדורי גיהנם, שלכלם יורד אדם, ובתשובה עולה, שעליהם נאמר ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם. משום שחטא אדם בשבעה מינים, שהם חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון זית שמן ודבש. ומשום זה היו אומרים רבותינו של המשנה, אילן שאכל אדם הראשון חטה היה. ואחרים אומרים גפן היה.

לאתעסקא בר נש באורייתא אלא במה שלבו חפץ. אית שלבו חפץ בסתרי אורייתא, בעובדא דבראשית ובמעשה מרפכה. ואית דלא בעי אלא בפשטי אורייתא, דפשטין אנון מסטרא דעבד ורזין מסטרא דמלכא. אדון ועבד. ובגין דא לדא אתקרי שתילא ולדא נטוע. שתול דלית ליה קשירא. ונטוע דלית ליה עקירא.

והנחה דשבת ברשות יחידו של עולם, איהי שכינתא שבת מלכתא, לא צריך למעבד ביה עקירא מההוא חפץ, דאתמר ביה פי אם בתורת ה' חפצו ואוקמוה רבנן. אלא למהוי ביה קבוע. אבל מסטרא דעץ הדעת טוב ורע, צריך למעבד ביה עקירא למהוי מטלטל וגלי מאתר לאתר, כמה דאוקמוה רבנן דמתניתין, (דברים לג ג) אף חובב עמים וגו', (דף קכו ע"ב) אלין אנון דמכתתין רגליהון ממדינה למדינה.

ודרשינן ליה דהכי קאמר בזמנא דאת חובב עמים בגלותא בחובין דדרא. כל קדושיו יהיו בידך, ולבתר אמר והם תפנו לרגליך, אלין אנון דמכתתין רגליהון ממדינה למדינה ומאתר לאתר, לשא ולתן במשא ובמתן דאורייתא, ועל דאזלין מטלטלין מאתר לאתר אתחשיב לון כגלגול.

דשבע מיני עניות אתחשיב ליה לבר נש כשבע מדורין דגיהנם, דלכלהו נחית אדם ובתויבתא סליק, דעליהו אתמר (ויקרא כו כח) ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם. בגין דחב אדם בשבעה מינין דאנון חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון זית שמן ודבש. ובגין דא הוו אמרי רבנן דמתניתין אילן שאכל אומרים רבותינו של המשנה, אילן שאכל אדם הראשון חטה היה. ואחרים אומרים גפן היה.